

ARAŞTIRMA RESEARCH

12-18 Yaş Aile Eğitimi Programının Aile İşlevlerine Etkisi Effect of 12-18 Age Family Training Program on Family Functions

Sema Şimşek¹, Hasan Atak¹

Öz

Bu çalışmada 12-18 Yaş Aile Eğitimi Programı'nın (AEP) aile işlevleri üzerindeki etkisi yarı deneysel bir çalışmayla incelenmiştir. Araştırmanın deney ve kontrol gruplarındaki aileler amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Öntest-sontest uygulamalarında Kişisel Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği (EOB) kullanılmıştır. Deney grubunda 14 oturum süren Aile Eğitim Programı gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunda eğitim uygulanmamıştır. Deney grubunda problem çözme, ebeveynlik rolleri, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranışları kontrol etme, genel işlevler alt ölçeklerinin ön test-son test puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu, iletişim işlevi açısından ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Kendilerini düzenleme becerilerine ait öntest-sontest ortalamaları arasında da anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sonuç olarak aile eğitim programının ebeveynler üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Kontrol grubunda problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranışları kontrol etme alt ölçeklerinde öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ebeveynlik rolleri ve genel işlevler alt ölçeklerinde öntest-sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Kontrol grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait öntest-sontest ortalamaları arasında da anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Eğitimin uygulanmadığı kontrol grubunda genel anlamda bir değişiklik yaşanmamıştır.

Anahtar sözcükler: Aile eğitim programı, aile işlevselliği, sağlıklı-sağlıksız aile, ergenlik

Abstract

In this study, the effect of 12-18 Age Family Education Program (AEP) on family functions was examined in a quasi-experimental study. The families in the experiment and control groups of the study were selected by purposeful sampling method. Self-Assessment Scale, The Family Assessment Device (FAD) and Me as a Parent Scale (MPS) were used as pretest-posttest data collection tools. A 14-session Family Education Program was carried out in the experimental group. No study was conducted with the control group. In the experimental group, it was observed that there was a significant difference between the pre-test and post-test scores of the sub-scales of problem solving, parenting roles, affective responsiveness, affective involvement, controlling behaviors, and general functioning and there was no significant difference in terms of communication function. A significant difference was also found between the pre-test and post-test means of self-regulation skills. As a result, it was determined that the family education program was effective on parents. In the control group, no significant difference was found between the pretest-posttest scores in the subscales of problem solving, communication, affective responsiveness, affective involvement and controlling behaviors. A significant difference was found between the pre-test and post-test scores of parenting roles and general functioning subscales. There was no significant difference between the pre-test and post-test means of the control group parents' self-regulation skills. In the control group, where training was not applied, there was no change in general.

Keywords: Family education program, family functionality, healthy-unhealthy family, adolescence

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale

✉ Sema Şimşek, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, Turkey
semasimsek.8686@gmail.com | 0000-0002-1161-0758

Geliş tarihi/Received: 12.05.2021 | Kabul tarihi/Accepted: 23.08.2021 | Çevrimiçi yayın/Published online: 25.12.2021

TÜRKİYE’DE 2019 yılı sonu itibarıyla 15 ve 24 yaş aralığındaki nüfus 12 milyon 955 bin 672 gençten oluşmaktadır. Bu sayı toplam nüfus içerisinde %15,6’lık dilime karşılık gelmektedir (TÜİK 2020). Genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranı dikkate alındığında, önleyici ve gelişimsel rehberlik modeli ile, gençlerin içinde buldukları gelişim dönemlerini ve gelişim görevlerini desteklemek önem kazanmaktadır. Bu nedenle tek yönlü olarak çocuk ve ergenlerle çalışmak yerine, onların kişisel gelişim ve bireysel potansiyellerini maksimum seviyede desteklemek için ailelerin de sürece katılımı zorunluluk halini almıştır (Nazlı 2019a). Kapsamlı rehberlik programlarında yalnızca öğrenci ile yapılan çalışmalar yeterli görülmeyip bireyin yaşamına etki eden okul personelinin, yöneticilerin, ailelerin yani çocuk ve ergenin ilgili olduğu tüm unsurların sürece dahil edilmesi beklenmekte ve önem kazanmaktadır (Nazlı 2019b).

Aile, bedensel, duygusal, mali ve ruhsal bağları olan, aralarında geçmişten gelen ortaklıkları olan ve her bir bireyin kendini aynı evin üyesi olarak kabul ettiği yapıdır (Gladding 2012). Alanyazında aile ile ilgili olarak tanımlar incelendiğinde; seçme şansı olmadan bireyin üyesi olduğu, çeşitli rolleri ve sorumlulukları paylaşan, sosyal ve ekonomik bağlarla birbirine bağlanmış, insanlık tarihi boyunca var olduğu bilinen, değişimine uğramasına karşın sürekliliğini korumuş en küçük sosyal kurum olduğuna değerlendirilmektedir (Baran ve Yurteri Tiryaki 2016).

Çocuk ve ergen yetiştirirken birbirinin aynısı aileler olmadığı gibi, aynı metotları uygulayan ebeveyn grupları da yoktur. Bu nedenle çocuk yetiştirmenin mutlak doğru ve sorunsuz bir yöntemi bulunmamakla beraber, kusursuz ergen yetiştirmenin formülünü gösteren bir kitap da bulunmamaktadır (Gander ve Gardiner 2004). Her aile, aile bireylerinin kişiliklerine göre kendi kural ve sınırlarını belirler. Başka bir ifadeyle, her topluma ya da bir toplumdaki farklı sosyo-ekonomik ve kültürel düzeydeki aileye örnek olabilecek “mutlak doğru” ölçütlere sahip olan ideal bir aile tipinden söz etmek mümkün değildir (Yavuzer 2010). Bununla birlikte alanda yapılmış çalışmalarda (Elliott 1988, Fenwick ve Simith 1998, Yavuzer ve ark. 2005, Yavuzer 2010) gençler, aşırı katı ve koruyucu ya da aşırı hoşgörülü anne baba tutumları yerine dengeyi kurmuş, adil ve anlayışlı, baskı kurmak yerine kararları birlikte almayı tercih eden aileleri daha makul ve iletişim kurulabilir olarak değerlendirmektedirler.

Son yirmi senedir Türkiye toplumunun aile yapısında değişim ve dönüşüme neden olan pek çok etmen söz konusudur. Tıp alanında meydana gelen gelişmelerle birlikte ortalama insan ömrünün uzaması, ölüm oranlarının düşmesi, doğumların bilinçli olarak kontrol edilmesi ile yeni bir demografik yapıya geçilmiştir. Beraberinde kadınların iş gücüne katılması, değişen kadın ve erkek rolleri, evlilik ve çocuk sahibi olma yaşının giderek ötelenmesi, ailedeki üyelerin sayısı, aile yapısında ve fonksiyonlarında yaşanan değişimler bu süreçte etkili olmuştur (Epik ve ark. 2017). Özellikle endüstriyel gelişmelere bağlı olarak insanların büyükşehirlerde yaşamayı tercih etmesi ile en hızlı sosyal değişime uğrayan yapı “aile” olmuştur. Ailelerde bu hızlı değişimle birlikte ekonomik birliğin azalması ya da parçalanması, aile üyelerinin farklı evlerde yaşantısına devam etmesi, farklı işlerde çalışmayı tercih etmesi, sorumluluk paylaşımı ve dağılımındaki değişimler, geleneksel değerlere yönelik bakış açısındaki farklılaşmayı yaygınlaştırmıştır (Çerik 2002). Ailenin etkinliğini arttırmak ve geliştirmek açısından farklılaşan ihtiyaçlara göre anne babaların eğitim almaları, önce kendi ailelerine, sonra da tüm topluma katkı sağlayacaktır (Şentürk 2008).

Ailenin en tehdit altında olduğu söylenen Amerika Birleşik Devletleri dahil, bütün toplumlarda aile idealize edilmiştir ve devlet politikalarıyla korunmaktadır (Gülerce

1996). Bu bağlamda hem aile kurumunun hem de ailedeki üyelerin fonksiyonlarını ne ölçüde yerine getirdiğinden; sağlıklı ve sağlıksız aileden söz etmek önemlidir.

Sağlık, bir patolojinin olmaması anlamından çok daha fazlasıdır. Bu sebeple sağlıklı ailenin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda fikir birliği yoktur. Bununla birlikte genel olarak üyelerine tatmin duygusu yaşatan ve fonksiyonlarını yerine getiren ailelere sağlıklı aile denmektedir (Topal ve ark. 2019). Sağlıklı aileler işlevlerini iyi bir biçimde yerine getirirler, üyeleri aile içi iletişimden memnundurlar. Çatışmalar yaşanmakla beraber görece sayısı azdır. Üyelerin stresli yaşam olaylarıyla başa çıkma becerileri güçlüdür, yaşanan krizlerde kendini toparlayabilme gücü yüksektir. Aile üyeleri özerk ve olgun davranışlar sergiler. Bu sayede kendi problemlerini diğer aile üyelerine sıkıntı vermeden çözmeyi başarırlar. Böylece yaşanan sorunların sayısı azalır (Nazlı 2014).

Sağlıksız ailelerde aile üyeleri arasında kopukluk vardır, birbirleri ile çok az bağ kurmaktadır. Aile üyeleri birbirlerinin sorunlarını görmezden gelir ve tepkisiz kalmayı tercih ederler. Aile ilişkileri sağlıklı ailenin tersine katıdır. Birbirlerine yardım etmeleri için çok ciddi stres yaşantılarının ortaya çıkması ya da sorunların yaşanması gerekir. Bu aile türünde aile üyesinden birinin yaşamış olduğu strese, etkili sorun çözme yöntemleri yerine kurtarma biçiminde tepkide bulunulur. İletişim sağlıksızlaşır. Çünkü aile üyeleri birbirleriyle uygun iletişimin nasıl kurulması gerektiğini öğrenmemişlerdir. Ebeveyn ve çocukların rolleri yer değiştirmiş olabilir, ebeveynler çocukları üzerindeki etkilerini kaybetmiş olabilir. Bu tip ailelerdeki üyeler, pek çok riskli davranışı gösterme eğilimindedir (Mc Whirter ve ark. 1993, Nazlı 2014).

Ergenlik dönemindeki çocuklarla iletişim kurmak aileler açısından zorlayıcı olabilmektedir. Ergenlerle iletişimin önemi ve biçimi hakkında aileleri bilinçlendirmek; bu dönemin hem ergenler hem de aileleri tarafından daha kolay geçirilmesine yardımcı olacaktır. Aile eğitimleri ile çocuğun yararına olan olumlu disiplin yöntemleri ve destekleyici ebeveyn tutumları konusunda bilinç oluşturulabilir (Köksal Akyol ve Bilbay 2016). Son yıllarda, tüm toplumlarda aile eğitiminin önemi fark edilerek, bu kapsamda yapılan eğitimlerin, geliştirilen programların, farkındalık çalışmalarının sayısı kayda değer biçimde artmıştır (Tezel Şahin ve Kalburan 2009).

Genç nesillerin sağlıklı gelişim göstermeleri için onlarla yakın temas içinde olmak, gencin eğilimlerini tanımak, karakterine saygı duymak ve onu sevmek yeterlidir. Bu şekilde davranılmadığında gençlerle yetişkinler arasında çatışmalar başlayacaktır (Köksal 2006). Bu kritik dönemde gençlerin kendilerine olan güvenlerini destekleyebilen, gencin kendiyile barışık olmasını sağlayan, duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmesi için demokratik aile ortamları oluşturan, uygun rol model olan aileler, ergenin dengeli ve uyumlu bir biçimde yetişkinliğe geçişini kolaylaştıracaktır.

Ebeveynlerin çocuklarının gelişimlerini destekleyebilmeleri için öncelikle kendilerini güncel bilgilerle donatmaları ve bu bilgilerini hayata geçirmeleri gerekli görülmektedir (Ay 2015). Çocuk yetiştirme konusunda eksikliği olduğunu düşünen ya da bu konuda desteklenme ihtiyacı duyan anne babalar, devlet ve sivil toplum kuruluşlarınca organize edilen eğitimlere katılma ihtiyacı hissetmektedir (Kılıç 2010).

Aile eğitiminin temel amacı; ailenin yapısını güçlendirerek, üyelerinin daha sağlıklı ve mutlu olmalarını sayılayacak bilgi ve becerilerle donanmalarını sağlayarak, uygun rol model olmaları hedeflenmektedir. Eğitime gelen ailelerin birbirlerini destekledikleri, diğer ebeveynlerle bilgi alışverişinde bulunarak kendilerini değerlendirdikleri görülmektedir (Köksal Akyol ve Bilbay 2016). Çeşitli araştırmaları gözden geçiren Kağıtçıbaşı (1997), hem çocuğa hem de aileye odaklanan eğitim programlarının, sadece

çocuğa odaklanan programlarına göre daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akt, Bekman 1998). Çeşitli araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere (Bağatarhan ve Nazlı 2013, Özel 2014, Çakır 2017, Çimen ve ark. 2017, Adem 2019, Dinçerset ve Özbesler 2020) aile eğitim programından yararlanan ailelerin ebeveynlik becerilerine, olumlu yönde katkı sağlandığı görülmüştür.

Duygusal ve davranışsal sorunlarda yardıma en çok ihtiyaç duyan aileler genellikle destek hizmetlerine ve bu hizmetlere erişime sahip değildir. Sosyal ve ekonomik bakımdan dezavantajlı olan ailelerin yardıma başvurmaları daha az olasıdır. Ebeveynlik ve diğer aile müdahale programlarına erişimin önündeki engellerin azaltılması bu bakımdan önemlidir. Ebeveynlik ve diğer aile müdahalesi stratejilerinin toplumda yaygın olarak erişilebilir olması adeta bir zorunluluktur (Sanders 2000). Bu bağlamda, bir aile eğitim programının etkililiğini incelemek hem ilgili alana hem de yaşama ve Türkiye'deki aile politikalarına katkı sağlayabilir.

Bu gerekçe doğrultusunda, bu araştırmanın temel amacı, uygulanan aile eğitim programı aracılığı ile ailelerin bilgi ve becerilerini geliştirmek, yeni davranış biçimleri ve müdahale yöntemleri öğrenme gibi hedefleri yetişkin eğitimi bağlamında ne derece karşıladığını görmek, bu hedeflerdeki kazanımların etkililiğini tespit etmektir. Bu amaçla aşağıdaki hipotezler test edilmiştir: 12-18 Yaş Aile Eğitimi Programı'nın aile işlevleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır; Deney grubu öntest ve sontest puanları sontest puanları lehine anlamlı biçimde farklılaşacaktır; Kontrol grubu öntest ve sontest puanları anlamlı biçimde farklılaşmayacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada 12-18 Yaş Aile Eğitimi'nin aile işlevselliğine etkilerini incelemek üzere ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneySEL desen kullanılmıştır. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 18.02.2021 tarihli ve 02 no'lu oturumunda alınan onayla çalışmadaki veri toplama süreci de başlatılmıştır. Tüm katılımcılardan aydınlatılmış onam formu alınmıştır. Eğitim oturumlarına başlanılmadan önce araştırmacı tarafından, deney grubundaki ve kontrol grubundaki ailelere öntest uygulanmıştır. Ardından deney grubundaki ailelere 14 haftalık eğitim süreci başlatılmıştır. Kontrol grubundaki ailelere herhangi bir işlem uygulanmamıştır. Eğitime katılan gönüllü ebeveynlerle eğitim oturumlarının tamamlanmasının ardından ölçme araçları deney ve kontrol gruplarındaki ailelere son-test olarak tekrar uygulanmıştır.

Örnekleme

Araştırma grubu amaçlı örnekleme yöntemiyle Kırıkkale merkezde bulunan bir ortaokulun 5-6-7-8. sınıf öğrenci ailelerinden seçilmiştir. Araştırmada yaklaşık 140 öğrencinin velilerinden gönüllü olacak ailelere ulaşarak eğitime katılımları sağlanmaya çalışılmıştır. Gönüllü olarak katılmayı kabul eden deney grubu ebeveynlerin ağırlıklı olarak kadınlardan oluşması nedeniyle, eğitime katılmayı kabul eden 2 baba eğitime devam etmek istememiştir. Oturumlara katılabileceğini söyleyen 21 kişiden 3'ünün kişisel sebeplerle devam edememesi nedeniyle, deney grubunda yer alan kişi sayısı 18 olarak belirlenmiş ve analizler 18 kişi üzerinden yapılmıştır. Katılmayı kabul etmeyen aileler ise seçkisiz yöntemle deney grubundaki kişi sayısına kontrol grubuna alınmıştır. Kontrol grubundaki aileler deney grubuyla aynı bölgede ve benzer sosyo-kültürel çevrede yaşayan kişilerden oluşturulmuştur.

Veri toplama araçları

Kişisel bilgi formu

Katılımcılara uygulanan formula ebeveynlerin demografik bilgilerine ilişkin veriler toplanmıştır.

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ).

Aile üyelerinin ailedeki fonksiyonlarını ne ölçüde yerine getirdiklerini, yine kendi algılarına göre değerlendirdiği bir ölçektir. Epstein ve ark.adaşları(1983) tarafından geliştirilen ADÖ'nün, Türkiye'de Işıl Bulut (1990) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler adı verilen alt ölçekler toplam yedi boyut olup, 60 sorudan oluşmaktadır. Ölçek sorularına verilen yanıtlar "Aynen Katılıyorum" ile "Hiç Katılmıyorum" seçenekleri arasında 4 kategoride değerlendirilmiştir. Puanlar 1 (sağlıklı) ile 4 (sağsızsız) arasında değişmektedir. Her bir boyutta alınan puanlar 1 ile 4 arasında değişmekte, 1'den 4'e doğru arttıkça sağlıklı işlevlerden sağsızsız işlevlere doğru artış yaşandığı yorumu yapılmaktadır. Kuramsal açıdan ayırt edici puan "2" olarak belirlenmiştir. 2 puanın altındaki değerlendirmeler işlevlerin sağlıklı olduğunu göstermektedir. 2 puanın üzeri ise sağsızsız aile işlevlerini göstermektedir (Bulut, 1990).

Ölçeğin güvenilirliğini test etmek üzere 45 kişiden oluşan bir gruba ölçek on beş gün arayla tekrar uygulanmıştır. Alt ölçeklerin korelasyonları $r = .66$ ile $r = .76$ arasında yer almıştır. Alt ölçeklerin Cronbach-alfa ile değerlendirilen iç tutarlık katsayıları $.38$ ile $.86$ arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek üzere evliliği devam eden ve evliliğini sonlandırma kararı almış boşanma aşamasındaki çiftlerin aldıkları puanlar karşılaştırılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde iki grup arasında ölçeğin ayırt edici olduğu görülmüştür. (Bulut 1990).

Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği (EOB)

Hamilton ve arkadaşları (2015) tarafından, ebeveynlerin ebeveynlikle ilgili kendini düzenleme becerilerine ilişkin algılarını ölçmek üzere; kısa ve uygulaması kolay bir ölçme aracı olarak geliştirilmiştir. Maddelere verilen cevaplar 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişmektedir. 16 maddeden oluşan ölçekte katılımcıların özyeterlilik, etkililik, yönetim ve kişisel belirleyicileri ile ilgili boyutlarda değerlendirme yapmaları beklenmektedir. Alınan puanlar yükseldikçe belirtilen alt boyutlardaki kendini düzenleme becerilerinin arttığı varsayılmaktadır (Sarıot Ertürk 2019).

Ölçek maddeleri Sarıot Ertürk (2019) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ölçeğin orijinal uygulamasında iç tutarlılık katsayısı $.50$ ile $.96$ arasında bulunmuştur. Yapılan geçerlik analizleri sonucunda ölçekteki birinci, dördüncü, altıncı, dokuzuncu ve on altıncı maddelerin faktör yüklerinin, yapı geçerliğini sağlamak bakımından gerekli koşulları sağlamaması nedeniyle çıkartılması uygun görülmüştür. Kalan 11 madde için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, elde edilen veriler ışığında EOB Ölçeğinin tek faktörlü olduğu bulunmuştur. KMO değeri $.91$, Barlet-Sphericity testi ise anlamlı bulunmuştur ($\chi^2 = 1202.42$, $df = 55$, $p < .001$). Ölçeğin güvenilirlik analizleri sonucunda iç tutarlılık değeri $.87$ olarak bulunmuştur. Ayrıca Madde Tepki Kuramı analizleri ile de incelenen ölçeğin, yeterli düzeyde ayırt edici olduğu görülmüştür. Özellikle kendini düzenleme becerisinin

düşük ve orta düzeyde olduğu durumları, yüksek olduğu durumlara göre daha doğru biçimde ölçtüğü görülmüştür. Geçerlik analizleri sonucunda ise ölçeğin Türk anne babalardan oluşan örnekleme de doğrulandığı tespit edilmiştir.

Eğitim programının içeriği

12-18 Yaş Aile Eğitimi Programı'nda yer verilen oturumlar ve içerikleri hakkındaki bilgiler şu şekildedir (MEB HBÖGM 2013):

1. Oturum: Tanışma ve Program Tanıtımı: Bu oturumun amacı katılımcıların programın içeriği hakkında bilgi edinmelerini, kişisel yaşantılarını paylaşabilmeleri için güvenli bir grup ortamının oluşturulmasını, grup kurallarının belirlenmesini, aile eğitimi programı hakkında bilgi edinmesini, çocuklarının güçlü yönlerinden en az birinin fark edilmesini sağlamaktır.
2. Oturum: Ailenin Yapısı ve Önemi: Katılımcıların aile kurumunun yapısını öğrenmeleri, işlevlerini ve ailenin üyeleri üzerindeki etkilerinin farkına varmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. İşlevsel olan ve olmayan aile türleri, aile içi ilişkilerin önemi, olumsuz anne baba davranışlarının çocuklar üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.
3. Oturum: Ergen ve Ergen Gelişimi I: Ergenlik döneminin genel gelişim özellikleri (bedensel, cinsel, zihinsel, ahlak) konusunda katılımcıları bilgilendirmek ve bu süreçte çocuklarına nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak hedeflenmiştir.
4. Oturum: Ergen ve Ergen Gelişimi II: Ergenlik döneminin kişilik ve sosyal gelişim sürecinde çocuklarına nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda bilgi sahibi olmaları hedeflenmiştir.
5. Oturum: Ergenle İletişim: Oturumun amacı katılımcıların kişilerarası iletişim kavramını öğrenmeleri, insan ilişkilerindeki önemini kavramaları, kendi iletişim becerilerinin çocuklarının davranışları üzerindeki etkilerini fark etmelerini sağlamaktır.
6. Oturum: Ergen ve Akran İlişkileri: Ergenlik dönemindeki akran ve arkadaş ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmalarını, sağlıklı ve sağlıklı olmayan ilişkilerin özelliklerini ayırt edebilmelerini, akran baskısını, akran zorbalığını fark etmelerini, ergenlikteki romantik ilişkilerle ilgili farkındalık kazanmaları amaçlanmaktadır.
7. Oturum: Ergenin Okul Yaşamı: Katılımcıların çocuklarının farklı öğrenme stili ve öğrenme stratejilerine sahip olabileceklerinin, öğrenilmiş çaresizlik, sınav kaygısı ve okuldan kaçma nedenlerinin farkına varmalarını sağlamak oturumun temel amacıdır.
8. Oturum: Ergenin Kariyer Gelişimi: Katılımcıların ergenlik döneminde kariyer gelişimi hakkında bilgi sahibi olmaları, çocuklarının ilgi ve yeteneklerini tanımaları, kalıplaşmış cinsiyet rollerinin meslek seçiminde etkilerini fark etmeleri, lise sonrası eğitim seçeneklerinin neler olduğunun görülmesi oturumun kazanımlarındandır.
9. Oturum: Ergenlikte Duygusal ve Ruhsal Sorunlar: Ergenlik döneminin duygusal ve ruhsal sorunları arasında yer alan depresyon, intihar, öfke, yeme bozuklukları hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.
10. Oturum: Ergenlikte Riskli Davranışlar I: Ergenlikte risk alma davranışını, bağımlılık kavramlarını, riskli davranışlara yönelen risk faktörlerini, dikkat edilmesi gereken noktaları, evden kaçmanın nedenlerini ve bu durumda ne yapılması gerektiğini ele almaktadır.

11. Oturum: Ergenlikte Riskli Davranışlar II: Ergenlik döneminde sıklıkla karşılaşılan riskli davranışlardan, internet bağımlılığında atılması gereken doğru adımlardan, şiddet türlerinden ve şiddet durumunda atılması gereken doğru adımlardan söz edilmektedir.
12. Oturum: Ergenlikte Cinsel Sağlık Eğitimi: Oturumun amacı anne babaların cinsel sağlık eğitiminin önemini fark etmesi, ergenlik döneminde görülen cinsel davranışlar, cinsel sağlık ve korunma yöntemlerinin bilinmesi, cinsel sağlık eğitimi verirken dikkat edilmesi gereken noktaları fark ettirmektir.
13. Oturum: Ergenlikte Şiddet İhmal ve İstismar: Bu oturumun amacı katılımcıların çocuk hakları, çocuk ihmal ve istismarı konusunda bilgilenmeleri, aile içi şiddetin bireyler üzerindeki etkilerini değerlendirmeleri ve duyarlılık geliştirmeleridir.
14. Oturum: Özel Gereksinimli Bireylere Duyarlılık Geliştirme: Özel gereksinimleri olan bireylerin özellikleri, yaşadıkları sorunlar, ailelerinin toplumda karşılaştıkları tepkilerle ilgili duygu ve düşünceleri hakkında bilgilenmelerini ve farkındalık geliştirmelerini sağlamak amaçlanmıştır.

Programın uygulanma süreci

Deney grubundaki ailelerle uygun gün ve saatler belirlendikten sonra, 2009 yılında MEB Hayat Boyu Genel Müdürlüğü tarafından 12-18 yaş aile eğitim programında kullanılmak üzere geliştirilen eğitim materyalleri kullanılmış, video konferans yöntemiyle haftada bir oturum ve yaklaşık 120-150 dakika olacak şekilde 14 haftalık uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

Uygulamanın yüz yüze yapılamaması; oturumların uzaktan eğitim sürecine uyarlanmasını gerekli kılmıştır. Oturumlarda yer alacak ve eğitimci tarafından paylaşılacak bilgiler içerik değiştirilmeden sunuma dönüştürülmüş, etkinlikler, oyunlar, tahta planında olması gereken yazılar ve oturum görselleri önceden hazırlanarak oturumda uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Çeşitli etkinlikler katılımcılara birkaç gün önceden aynı yönergelerle gönderilerek eğitimdeki hazırbulunmuşlukları arttırılmış, böylece zaman yönetimi açısından yaşanabilecek sorunlar aşılmaya çalışılmıştır. Örneğin çocuğuna mektup yazma, öğrenme stilini keşfetme testi, toplumdaki cinsiyet rolleri ile ilgili kullanılan sözlerin gözlemlenmesi, araştırılması, haberlerin derlenmesi v.b etkinlikler bu yöntemle hazırlanmış, ardından büyük grup toplantısında paylaşılmış; böylece yüz yüze ortamda yapılabilecek etkinliklerin eksiksiz tamamlanması sağlanmıştır. İletişimi kolaylaştırmak için oluşturulmuş mesaj grubunda ve bireysel dönüşlerde, yapılan katılım çalışmaları değerlendirilerek etkinlik öncesi hazırlıklarla ilgili geribildirimde bulunulmuştur. Her bir oturumun sonlandırılmasının ardından katılımcıların edindikleri kazanımları paylaşabilmeleri amacıyla aile mektupları ve ek bilgilendirme notları gönderilmiştir. Oturumlara katılmama durumunda telafi eğitimi yoluna da gidilmiş, ayrıca oturumu özetleyen bilgi notları gönderilmiştir.

İstatistiksel analiz

Bu çalışmada “12-18 yaş aile eğitimi programı” uygulamasının aile işlevleri üzerinde anlamlı bir etkiye yol açıp açmadığını anlamak için ilişkisiz t-testi ve wilcoxon işaretli sıralar testi analizi kullanılmıştır. Tüm değişkenler için betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Deney ve kontrol grubunun demografik özelliklerine ilişkin bulgularda frekans dağılımı tablosu kullanılmıştır. Her analizden önce dağılımın normallğine bakılmıştır. Çalışmanın yürütüldüğü gruplardaki katılımcı sayıları nedeniyle ilişkili t-testi

yerine wilcoxon işaretli sıralar testi kullanılmıştır. Deney grubunun aile işlevselliği ve ebeveyn öz düzenleme becerileri ile ilgili ön test-son test karşılaştırmalarında wilcoxon işaretli sıralar testi, kontrol grubunun aile işlevselliği ve ebeveyn öz düzenleme becerileri ile ilgili ön test-son test karşılaştırmalarında wilcoxon işaretli sıralar testi, deney ve kontrol gruplarının (bağımsız iki grup) eğitim öncesi ve sonrasında karşılaştırılmasında ise ilişkisiz t-testi kullanılmıştır. Her iki gruptaki ölçümlerin dağılımlarına ait varyansların da homojen olup olmadığı Levene F testi ile incelenmiştir. Bu çalışmada; deney grubunda 18 anne, kontrol grubunda 18 anne yer almış olup parametrik olmayan istatistik teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.00 programından yararlanılmış, verilerin çözümlenmesinde anlamlılık düzeyi olarak .05 esas alınmıştır.

Bulgular

Deney ve kontrol grubunun demografik özelliklerine ilişkin bulgularda frekans dağılımı tablosu kullanılmıştır. Katılımcıların kişisel özelliklerini betimlemek amacıyla sayı ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistikler

Değişkenler	Deney		Kontrol	
	N	%	N	%
Cinsiyet				
Kadın	18	100.0	18	100.0
Yaş Aralığı				
21-29 Yaş	2	11.1	1	5.6
30-39 yaş	12	66.7	15	83.3
40-49 yaş	3	16.7	2	11.1
50 ve üzeri	1	5.6	-	-
Medeni Durum				
Evli	16	88.9	18	100.0
Boşanmış	1	5.6	-	-
Diğer	1	5.6	-	-
Eğitim Düzeyi				
İlkokul	7	38.9	14	77.8
Ortaokul	7	38.9	3	16.7
Lise	4	22.2	1	5.6
İş Durumu				
Çalışıyor	1	5.6	-	-
Çalışmıyor	17	94.4	18	100.0
Toplam Gelir				
0-1000 TL	2	11.1	1	5.6
1001-2000 TL	3	16.7	-	-
2001-3000 TL	8	44.4	9	50.0
3001 TL ve üzeri	5	27.8	8	44.4
Çocuk Sayısı				
1 çocuk	2	11.1	1	5.6
2 çocuk	9	50.0	10	55.6
3 çocuk	5	27.8	2	11.1
4 ve üstü	2	11.1	5	27.8
Evlilik Süresi				
6-10 yıl	3	16.7	-	-
11-15 yıl	6	33.3	7	38.9
15 yıl ve üstü	9	50.0	11	61.1

Tablo.1’de görüldüğü üzere çalışmada yer alan her iki gruptaki 18 bireyin tamamı kadın katılımcılardır. Deney ve kontrol grubundaki annelerin büyük çoğunluğu 30-39 yaş aralığında yer almaktadır. İki grubun yaş dağılımının oldukça yakın ve medeni durumlarının da birbirine benzer olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubundaki 18 bireyin eğitim düzeylerine bakıldığında, çoğunluğunun ilkökul ve ortaokul mezunu olduğu; bununla birlikte her iki grupta da okuma-yazma bilmeyen ve yükseköğretim almış hiç katılımcı bulunmadığı görülmektedir. Kontrol grubundaki katılımcıların tamamının ev hanımlarından oluştuğu, deney grubunda ise sadece bir çalışan katılımcı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla her iki gruptaki çalışma durumu da benzerlik taşımaktadır. Katılımcıların daha çok ev hanımı olması ve herhangi bir işte çalışmaması ailenin gelir düzeyine de yansımıştır. Katılımcıların her iki grupta da yarısının asgari ücretle geçimini sağladığı, deney grubunda 1/3’ünün ise asgari ücretten de düşük bir gelirle yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. Araştırmaya katılan annelerin çocuk sayıları incelendiğinde, her iki grupta da çoğunluk, iki çocuklu ailelerden oluşmaktadır. Çalışmada ulaşılmaya hedeflenen kitlenin 12-18 yaş aralığında çocuğa sahip veya bakım veren yetişkinler olması beklendiğinden veriler çalışmanın hedef kitlesi ile uyumaktadır. Deney ve kontrol grubundaki katılımcılar evlilik süreleri ve gruptaki yüzdeler bakımından da birbirine oldukça yakın dağılım göstermektedir. Her iki grupta da toplam 15 yıl ve üstü süredir evli olanlar grubun %50’sinden fazlasını oluşturmaktadır.

Tablo 2. Aile Değerlendirme Ölçeği alt ölçeklerine ilişkin öntest puanları karşılaştırmaları

Alt Ölçek	Grup	N	Ort.	Ss	Sd	T	p																																																																				
Problem Çözme	Deney	18	2.04	.66	34	1.60	.11																																																																				
	Kontrol	18	1.71	.57				İletişim	Deney	18	1.64	.43	34	.13	.87	Kontrol	18	1.62	.41	Roller	Deney	18	2.17	.54	34	.28	.77	Kontrol	18	2.12	.37	Duygusal Tepki Verebilme	Deney	18	1.77	.52	34	-.34	.73	Kontrol	18	1.83	.44	Gereken İlgiyi Gösterebilme	Deney	18	2.40	.32	34	.25	.80	Kontrol	18	2.37	.42	Davranış Kontrolü	Deney	18	2.29	.34	34	.90	.37	Kontrol	18	2.16	.46	Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52
İletişim	Deney	18	1.64	.43	34	.13	.87																																																																				
	Kontrol	18	1.62	.41				Roller	Deney	18	2.17	.54	34	.28	.77	Kontrol	18	2.12	.37	Duygusal Tepki Verebilme	Deney	18	1.77	.52	34	-.34	.73	Kontrol	18	1.83	.44	Gereken İlgiyi Gösterebilme	Deney	18	2.40	.32	34	.25	.80	Kontrol	18	2.37	.42	Davranış Kontrolü	Deney	18	2.29	.34	34	.90	.37	Kontrol	18	2.16	.46	Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52	Kontrol	18	1.66	.35								
Roller	Deney	18	2.17	.54	34	.28	.77																																																																				
	Kontrol	18	2.12	.37				Duygusal Tepki Verebilme	Deney	18	1.77	.52	34	-.34	.73	Kontrol	18	1.83	.44	Gereken İlgiyi Gösterebilme	Deney	18	2.40	.32	34	.25	.80	Kontrol	18	2.37	.42	Davranış Kontrolü	Deney	18	2.29	.34	34	.90	.37	Kontrol	18	2.16	.46	Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52	Kontrol	18	1.66	.35																				
Duygusal Tepki Verebilme	Deney	18	1.77	.52	34	-.34	.73																																																																				
	Kontrol	18	1.83	.44				Gereken İlgiyi Gösterebilme	Deney	18	2.40	.32	34	.25	.80	Kontrol	18	2.37	.42	Davranış Kontrolü	Deney	18	2.29	.34	34	.90	.37	Kontrol	18	2.16	.46	Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52	Kontrol	18	1.66	.35																																
Gereken İlgiyi Gösterebilme	Deney	18	2.40	.32	34	.25	.80																																																																				
	Kontrol	18	2.37	.42				Davranış Kontrolü	Deney	18	2.29	.34	34	.90	.37	Kontrol	18	2.16	.46	Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52	Kontrol	18	1.66	.35																																												
Davranış Kontrolü	Deney	18	2.29	.34	34	.90	.37																																																																				
	Kontrol	18	2.16	.46				Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52	Kontrol	18	1.66	.35																																																								
Genel İşlevler	Deney	18	1.74	.37	34	.64	.52																																																																				
	Kontrol	18	1.66	.35																																																																							

Çalışmaya katılan iki grubun ADÖ öntest puanlarının karşılaştırılması amacıyla ilişkisiz ölçümler için t-testi yapılmıştır. Her iki gruptaki ölçümlerin dağılımlarına ait varyansların homojenliği Levene F testi ile incelenmiştir. Yedi alt ölçekten altısı olan Problem Çözme ($t(34)=1.60, p>0,05$), İletişim ($t(34)=.13, p>0,05$), “Roller” ($t(34)=.28, p>0,05$), Duygusal Tepki Verebilme ($t(34)=.73, p>0,05$), Gereken İlgiyi Gösterebilme ($t(34)=.25, p>0,05$), Davranış Kontrolü ($t(34)=.90, p>0,05$) ve Genel İşlevler ($t(34)=.64, p>0,05$) alt ölçeklerinde grupların varyanslarının homojen (benzer ya da eşit) dağıldıkları görülmektedir. Elde edilen bulgular sonucunda; Aile Değerlendirme Ölçeğinin Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterebilme, Davranış Kontrolü ve Genel İşlevler alt ölçeklerinin tamamında aile işlevleri açısından

istatistiki olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Alt ölçek puanları karşılaştırıldığında Roller, Gereken İlgiyi Gösterebilme ve Davranış Kontrolü alt ölçeklerinde katılımcı olan ailelerden her iki grubun da kendilerini “daha az işlevsel- sağlıklı olarak” niteledikleri görülmektedir. Problem Çözme, İletişim, Duygusal Tepki Verebilme ve Genel İşlevler alt ölçeklerinde ise “işlevsel-sağlıklı” olarak kendileri ile ilgili değerlendirme yaptıkları görülmektedir.

Tablo 3. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeğine ilişkin öntest puanlarının karşılaştırılması

Ölçek	Grup	N	Ort.	Ss	Sd	T	p
EOB öntest	Deney	18	40.44	5.52	34	2.64	.01
	Kontrol	18	46.22	7.44			

EOB: Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği

Ebeveyn Olarak Ben Ölçeğine ait gruplar arası ön-test karşılaştırmasında deney ve kontrol grubundaki katılımcıların kendini düzenleme becerilerine ilişkin algıları $t(34)=2.64$, $p<.05$ anlamlı bir farklılık göstermektedir. Deney grubundaki katılımcıların kendini düzenleme becerileri (ort =40.44), kontrol grubundaki katılımcıların kendini düzenleme becerilerine (ort =46.22) göre daha düşüktür.

Tablo 4. Deney grubunun aile eğitimi öncesi ve sonrasında ADÖ öntest-sontest puanlarının karşılaştırılması

Öntest-Sontest		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Problem Çözme Öntest	Negatif Sıra	5	4.80	24.00	-2.05	.04
Problem Çözme Sontest	Pozitif Sıra	10	9.60	96.00		
	Eşit	3				
İletişim Öntest	Negatif Sıra	8	6.81	54.50	-.31	.75
İletişim Sontest	Pozitif Sıra	7	9.36	65.50		
	Eşit	3				
Roller Öntest	Negatif Sıra	2	4.00	8.0	-3.38	.00
Roller Sontest	Pozitif Sıra	16	10.19	163.0		
	Eşit	0				
Duygusal Tepki Verebilme Öntest	Negatif Sıra	2	3.25	6.50	-2.74	.00
Duygusal Tepki Verebilme Sontest	Pozitif Sıra	11	7.68	84.50		
	Eşit	5				
Gereken İlgiyi Gösterebilme Öntest	Negatif Sıra	1	6.00	6.00	-2.93	.00
Gereken İlgiyi Gösterebilme Sontest	Pozitif Sıra	13	7.62	99.00		
	Eşit	4				
Davranış Kontrolü Öntest	Negatif Sıra	5	6.70	33.50	-2.04	.04
Davranış Kontrolü Sontest	Pozitif Sıra	12	9.96	119.50		
	Eşit	1				
Genel İşlevler Öntest	Negatif Sıra	2	3.75	7.50	-2.83	.00
Genel İşlevler Sontest	Pozitif Sıra	12	8.13	97.50		
	Eşit	4				

ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği

Tablo 4 incelendiğinde deney grubu katılımcıların aile değerlendirme ölçeği problem çözme ($z=-2.05$, $p<.05$), ebeveynlik rolleri ($z=-3.38$, $p<.01$), duygusal tepki verebilme

($z=-2.74$, $p<.01$), gereken ilgiyi gösterebilme ($z=-2.93$, $p<.01$), davranışları kontrol etme düzeyleri ($z=-2.04$, $p<.05$), genel işlevler ($z=-2.83$, $p<.01$) alt ölçeğinden aldıkları ön ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Aile içi iletişim işlevi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($z=-0.31$, $p>.05$).

Bu sonuçlara göre fark puanlarının sıra ortalamaları ve sıra toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farklılığın pozitif sıraların lehine yani son testin lehine olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre uygulanan deneysel işlemin; ailelerin aile işlevselliklerini arttırdığı, yani iletişim kurma alt ölçeği hariç ilgili tüm alt boyutlarda etkili olduğu söylenilebilir.

Tablo 5. Deney grubunun aile eğitimi öncesi ve sonrasında eob ölçeği öntest-sontest puanlarının karşılaştırılması

Öntest-Sontest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Negatif Sıra	11	8.73	96.00	-2.04	.04
Pozitif Sıra	4	6.00	24.00		
Eşit	3				

EOB: Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği

Analiz sonuçlarında deney grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait ön-test ve son-test ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur ($z=-2.04$, $p<.05$). Ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerileri üzerinde verilen eğitimin anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. Kontrol grubunun ADÖ öntest-sontest puanlarının karşılaştırılması

Öntest-Sontest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p	
Problem Çözme Öntest	Negatif Sıra	7	6.50	45.50	-1.75	.08
Problem Çözme Sontest	Pozitif Sıra	11	11.41	125.50		
	Eşit	0				
İletişim Öntest	Negatif Sıra	10	7.20	72.00	-.20	.83
İletişim Sontest	Pozitif Sıra	6	10.67	64.00		
	Eşit	2				
Roller Öntest	Negatif Sıra	5	6.90	34.50	-1.99	.04
Roller Sontest	Pozitif Sıra	12	9.88	118.50		
	Eşit	1				
Duygusal Tepki Verebilme Öntest	Negatif Sıra	4	8.38	33.50	-1.79	.07
Duygusal Tepki Verebilme Sontest	Pozitif Sıra	12	8.54	102.50		
	Eşit	2				
Gereken İlgiyi Gösterebilme Öntest	Negatif Sıra	9	8.39	75.50	-.88	.37
Gereken İlgiyi Gösterebilme Sontest	Pozitif Sıra	6	7.42	44.50		
	Eşit	3				
Davranış Kontrolü Öntest	Negatif Sıra	8	7.31	58.50	-.08	.93
Davranış Kontrolü Sontest	Pozitif Sıra	7	8.79	61.50		
	Eşit	3				
Genel İşlevler Öntest	Negatif Sıra	5	5.70	28.50	-2.27	.02
Genel İşlevler Sontest	Pozitif Sıra	12	10.38	124.50		
	Eşit	1				

ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği

Tablo 6'ya bakıldığında kontrol grubu katılımcıların aile değerlendirme ölçeği problem çözme ($z=-1.75$, $p>.05$), iletişim ($z=-.20$, $p>.05$), duygusal tepki verebilme ($z=-1.79$, $p>.05$), gereken ilgiyi gösterebilme ($z=-2.93$, $p>.05$), davranışları kontrol etme ($z=-.08$, $p>.05$) öntest-sontest puanları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Ebeveynlik rolleri ($z=-1.99$, $p<.05$) ve genel işlevler ($z=-2.27$, $p<.05$) alt ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında ise anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bağlı olarak kontrol grubu katılımcıların, roller ve genel işlevler boyutlarında karıştırıcı değişkenleri etkisi olduğu söylenebilir. Genel anlamda değerlendirildiğinde 7 alt ölçekten 5'inde herhangi bir değişiklik yaşanmamıştır.

Tablo 7. Kontrol grubunun EOB ölçeği öntest-sontest puanlarının karşılaştırılması

Öntest-Sontest	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	Z	p
Negatif Sıra	6	8.83	53.00	-.77	.43
Pozitif Sıra	10	8.300	83.00		
Eşit	2				

EOB: Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği

Kontrol grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait ilk ve son uygulamada yaptıkları değerlendirmeler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($z=-.77$ $p>.05$). Bu sonuca bağlı olarak aile eğitim programının yapılmadığı ebeveynlerde kendilerini düzenleme becerileri herhangi bir değişikliğe uğramamıştır.

Tablo 8. Deney ve kontrol grubunun öntest-sontest ortalama puanlarının karşılaştırılması

Alt Ölçek	Grup	N	Ort. (deney)	Ort. (kontrol)
Problem Çözme	Öntest	18	2.04	1.71
	Sontest	18	1.64	1.40
İletişim	Öntest	18	1.64	1.62
	Sontest	18	1.56	1.66
Roller	Öntest	18	2.17	2.12
	Sontest	18	1.72	1.89
Duygusal Tepki Verebilme	Öntest	18	1.77	1.83
	Sontest	18	1.49	1.62
Gerekten İlgiyi Gösterebilme	Öntest	18	2.40	2.37
	Sontest	18	2.13	2.44
Davranış Kontrolü	Öntest	18	2.29	2.16
	Sontest	18	2.05	2.06
Genel İşlevler	Öntest	18	1.74	1.66
	Sontest	18	1.44	1.45
Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği	Öntest	18	40.44	46.22
	Sontest	18	44.33	44.38

Deney grubu problem çözme alt ölçeğinde eğitim öncesinde katılımcılar aile işlevlerini (ort =2.04) sağlıksız olarak nitelerken, eğitim sonrasında anlamlı bir düşüşle (ort =1.64) sağlıklı aralıkta niteledikleri görülmektedir. İletişim alt ölçeğinde sağlıklı bir işlev (ort =1.64) göstermelerine karşın eğitim uygulandıktan sonra ortalama puanlarda (ort =1.56) sağlıklı oluştaki daha düşük puana doğru değişim olmuştur. Roller alt ölçeği ortalamalarına bakıldığında aile işlevlerini (ort =2.17) sağlıksız olarak değerlendirirken, eğitim sonrasında işlevselliklerinde anlamlı bir artış yaşandığı (ort =1.72) ve kendilerini sağlıklı aralıkta değerlendirdikleri görülmektedir. Davranış Kontrolü alt ölçeğinde deney grubu katılımcılar aile işlevlerini (ort =2.29) sağlıksız olarak nitelerken, eğitim sonrasında

yine sağlıklı aralıkta olmakla birlikte (ort =2.05) işlevsellik açısından kesim noktası olan 2 puana yaklaştıkları görülmektedir. Duygusal tepki verebilme ortalama puanları eğitim öncesinde (ort =1.77) sağlıklı olarak nitelenirken, eğitim sonrasında (ort =1.49) yine sağlıklı aralıkta ve düşük puana doğru yönelim gösterdiği görülmektedir. Gereken ilgiyi gösterebilme boyutunda da eğitimin ortalama puanlarda farklılığa yol açtığı görülmüştür. Deney grubu katılımcılar aile işlevlerini (ort =2.40) sağlıklı olarak nitelerken, eğitim sonrasında yine sağlıklı aralıkta olmakla birlikte (ort =2.13) işlevsellik açısından kesim noktası olan 2 puana yaklaştıkları görülmektedir. Genel işlevler alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlarda da değişim yaşanmış, eğitim öncesinde ort =1.74 iken, eğitim sonrasında ort =1.44 puana düşmüştür. Genel olarak tüm boyutlarda deney grubu katılımcıların aile işlevselliklerinin arttığı görülmektedir. Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği ortalama puanlarında da artış yaşanmıştır. En düşük 11, en yüksek 55 puan alabilecekleri ölçekte, kendilerini düzenleme becerileri ortalama puanları deney öncesinde ort =40.44 iken, eğitim sonrasında ort =44.33'e yükselmiştir.

Kontrol grubu problem çözme alt ölçeği öntest ortalamalarına bakıldığında katılımcılar aile işlevlerini (ort =1.71) sağlıklı olarak nitelerken, sontestte yine (ort =1.40) sağlıklı aralıkta nitelendikleri görülmektedir. İletişim alt ölçeğinde öntestte sağlıklı bir işlev (ort =1.62) gösterdikleri, sontest ortalama puanlarında da benzer bir aralıkta (ort =1.66) işlevselliklerini değerlendirdikleri görülmüştür. Roller alt ölçeği ortalamalarına bakıldığında eğitim öncesinde aile işlevlerini (ort =2.12) sağlıklı olarak değerlendirirken, sontestte kendilerini sağlıklı aralıkta (ort =1.89) değerlendirdikleri ve puanlarında düşme olduğu görülmektedir. Davranış Kontrolü alt ölçeğinde kontrol grubu katılımcılar aile işlevlerini (ort =2.16) sağlıklı olarak nitelerken, sontestte yine sağlıklı aralıkta (ort =2.06) değerlendirmektedirler. Duygusal tepki verebilme ortalama puanları öntestte (ort =1.83) sağlıklı olarak nitelenirken, sontestte (ort =1.62) yine sağlıklı aralıkta görülmektedir. Gereken ilgiyi gösterebilme boyutunda da katılımcılar aile işlevlerini (ort =2.37) sağlıklı olarak nitelerken, sontestte yine işlevsellik açısından sağlıklı aralıkta (ort =2.44) değerlendirmişlerdir. Genel işlevler alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlar sağlıklı aralıkta olmakla birlikte, öntestte ort =1.66 iken, sontestte ort =1.45 puana düşmüştür. Tüm alt ölçekler bakımından yapılan değerlendirmelerde roller alt ölçeği hariç, kontrol grubu katılımcıların aile işlevlerinde sağlıklı ve sağlıklı oluş bakımından bir değişim yaşanmamıştır. Kontrol grubunun Ebeveyn Olarak Ben Ölçeği ortalama puanlarında düşüş yaşanmıştır. Kendilerini düzenleme becerileri ortalama puanları öntestte ort =46.22 iken, sontestte ort =44.38'e düşmüştür.

Tartışma

Deney grubu katılımcıların aile değerlendirme ölçeği problem çözme alt ölçeğinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Problem çözme yeteneği, ailede karşılaşılan sorunların ailenin fonksiyonlarını kayba uğratmadan çözülmesidir (Polat 2010). Aynı zamanda bu beceri kişiler arası ilişkilerde başa çıkma davranışları açısından da değer taşımaktadır (Şahin 2004). Sorun çözme becerisini kazanmış aileler, kendi kendilerine kaldıklarında da karşılaştıkları sorunlara çözüm üretebilecek, yeni sorunlarla başa çıkarak sağlıklı işlev gösterebileceklerdir. Benzer çalışmalarda da (Pehlivan 2008, Şimşek 2017, Çokamay Yılmaz 2018, Mutlu 2018) problem çözme işlevlerinde aile eğitiminin etkili olduğu sonuçları bulunmuştur.

Pehlivan (2008) tarafından uygulanan ve çalışmamıza benzer şekilde yalnızca annelerin katılmış olduğu eğitim programı sonrasında, hem çocuklarla hem de eşlerle yaşanan sorunlarda annelerin başa çıkma becerilerinde artış yaşandığı gözlemlenmiştir. Çokamay Yılmaz (2018)'ın Aile Eğitim Programı (AEP)'nin farklı bir modülü olan 7-11 Yaş Aile Eğitimi Programını uyguladığı anne ve babalarla 14 oturum gerçekleştirdiği -bu araştırmadaki gibi- görülmüştür. Bu çalışma sonrasında ve bir yıl sonraki izleme çalışmalarında eğitim alan anne babalarda aile işlevleri konusunda eğitimin etkilerinin devam ettiği görülmüştür. Yapılandırılmış eğitimin süresi ve dayandığı temel ilkeler bakımından her iki eğitim de oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Bu bakımdan eğitime katılan deney grubu ebeveynlerin benzer şekilde eğitimden yararlandıkları ve etkilendikleri düşünülmektedir.

Mutlu (2018)'nin aile işlevselliğini karşılaştırmak üzere uyguladığı Baba Destek Eğitim Programı sonucunda da, deney ve kontrol grupları arasında problem çözme alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bizim çalışmamızın aksine katılımcıların tamamen babalardan oluştuğu bir uygulamada da eğitimin etkili olduğu görülmüştür. Tüm bu çalışmaların sonuçları değerlendirildiğinde farklı eğitim programları uygulanmasına karşın, eğitim alan ve almayan anne ve babalar arasında farklılıklar yaşandığı, aile eğitimi uygulamalarından yararlanan anne ve babalara eğitimlerin katkı sağladığı görülmektedir.

Analiz sonuçlarında deneysel işleme alınan annelerde, ebeveynlik rolleri alt ölçeğine ait ön-test ve son-test ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Ailedeki görev ve sorumluk dağılımının nasıl olduğu, her bir bireyin üstlendiği sorumluluklarla ilgili sergilediği davranışlar "roller" alt ölçeği ile ifade edilmektedir (Polat 2010). Eğitim içeriği incelendiğinde anne-babalık rolleri, görev ve sorumlulukları ile ilgili pek çok içerik ve etkinlik olduğu görülecektir. Ergenlerin hayatında rol modellerin öneminin vurgulandığı, bu konuda ailelerin çocuklarına nasıl yardımcı olabileceği ile ilgili yapılan çalışmaların hedefe ulaşmada katkı sağladığı söylenebilir. Aile eğitim programıyla önce ebeveynlere uygun ebeveynlik becerileri kazandırılırken, ardından da çocuklara sağlıklı rol modellerle karşılaşmaları için olanak sağlandığı düşünülmektedir.

Aile eğitimine katılan gönüllü ebeveynlerin duygusal tepki verebilme düzeyleri üzerinde aldıkları eğitimin anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır. Duyguların sözle veya hareketle belirtilip belirtilmediği, tepki yaratan herhangi bir uyarıcı karşısında uygun olan en doğru seçeneğe karar verilip verilmediğini ifade eden boyuta "duygusal tepki verebilme" adı verilmektedir (Bulut 1990). Bu boyut aynı zamanda aile bireylerinin duygularını ifade edebilme becerisini değerlendirir (Polat 2010). Çimen ve ark. (2017) ergenlerin kendilerine zarar verme davranışları ile aile işlevselliği ve aile özellikleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında 7,8,9,10.sınıf ergenlerle çalışmışlardır. Kendine zarar verme davranışı gösteren ergenlerin ailelerinde yeterli duygusal paylaşımın bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Gençler duyguları uygun yollarla yaşamayı ve ifade edebilmeyi anne ve babalarından öğrenmektedirler. Bu bulgudan hareketle kendilerine zarar veren ergenlerin ailelerinde uygun paylaşım ortamının olmadığı, sağlıklı olmayan ve geçici baş etme yöntemlerinin kullanıldığı düşünülmüştür.

Aile eğitim programı aracılığı ile gönüllü ailelerin duygusal tepki verebilme düzeyleri üzerinde anlamlı bir artış yaşanması önce anneden çocuğa, ardından çocuktan anneye dönecek olan duygusal iletişimi desteklemiş görünmektedir. Eğitimler sırasında çocukları ile ilgili duygusal tepki vermeyi içeren etkinlikler yapmanın dışında ayrıca bu konuda ev ödevleri yapan, çocukları ile duygularını uygun yol ve yöntemlerle paylaşmayı

deneyimleyen ve bu konuda sonraki eğitim oturumlarında geri bildirim yapan annelerin eğitimden yararlandıkları araştırma bulgusu ile de ortaya konmuştur. Bir diğer alt ölçek olan gereken ilgiyi gösterebilme boyutunda da eğitimin anlamlı bir farklılığa yol açtığı; buna bağlı olarak eğitim sonrası ailelerin çocuklarına gösterdikleri ilgi düzeyinde artış olduğu söylenebilir.

Çakır'ın (2017) yapmış olduğu çalışmada okul müdürlerinin aileden beklentileri arasında ailenin öğrenciye ilgi göstermesi beklenmektedir. Diğer beklentiler arasında yer alan öğrenciye destek olma, öğrenciyi motive etme, öğretimsel destek, okula sık gelme gibi başlıklar da ailenin çocuğu ile ilgilenmesi istenen konular arasında yer verilebilir. Bu açıdan yapılan eğitimin okul-aile iş birliğini de güçlendireceği varsayılmaktadır.

Tablo 8 incelendiğinde deney ve kontrol grubu ailelerde en sağlıksız boyutun gereken ilgiyi gösterme boyutu olduğu görülecektir. Bu bakımdan ergenlik dönemindeki gençlerin riskli davranışlara yönelmemeleri açısından ailelerin çocukları ile ilgilenmeleri oldukça önemli görülmektedir. Çalışmamızda elde edilen bu bulgular Dinçer Set ve Özbesler (2020)'in çalışma bulguları ile karşılaştırıldığında, her iki çalışmada da benzer sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmiştir. Sözü edilen çalışmada evden kaçma ya da uzaklaşma sebebiyle Şanlıurfa Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne gelen/getirilen ve burada kaydı bulunan 12-18 yaş aralığındaki 43 ergenin ebeveynlerini aile işlevsellikleri açısından değerlendirdiklerinde, ailelerin tüm alt boyutlarda kendilerini sağlıksız olarak tanımladıkları, özellikle en sağlıksız alt boyutun gereken ilgiyi gösterebilme boyutunda yaşandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ailenin yapısını oluşturan bireylerin davranışlarına bir standart sağlaması davranış kontrolü olarak adlandırılmaktadır (Mutlu 2018). Deney grubundaki ebeveynlerin davranışları kontrol etme düzeyleri üzerinde aile eğitim programının anlamlı etkisi olduğu ve eğitim programından yararlandıkları görülmüştür. Bu bulguyu destekleyen Mutlu (2018)'nin babalarla yapmış olduğu çalışmasında; davranış kontrolü alt testi açısından katılımcıların eğitimden anlamlı düzeyde yararlandıkları, hatta ilkokul mezunu katılımcıların anlamlı düzeyde daha fazla yararlandıkları görülmüştür. Çalışmamızda yer alan annelerin de mezuniyet durumları değerlendirildiğinde ilkokul ve ortaokul mezunlarının çoğunlukta olduğu, bu nedenle eğitime katılım gösterme konusunda daha fazla ihtiyaç duydukları düşünülmektedir. Duyulan bu gereksinim sonrasında alınan eğitimle davranışları kontrol etme düzeyleri üzerinde anlamlı değişimin yaşandığı görülmüştür.

Uygulanan eğitimin deney grubunda bulunan annelerin genel işlevleri üzerinde olumlu etkisinin olduğu söylenebilir. Bu boyutta, her bir aile üyesinin birbirine karşı duyduğu hassasiyet, kurulan iletişimin etkililiği, ailedeki her bir bireyin sorumluluk sahibi olmakla ilgili tutumları ve olumlu olumsuz tüm duyguların paylaşımı konusunda bilgi toplamak amaçlanmaktadır (Bulut 1993). Deney grubu katılımcıların genel işlevler alt ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara bakıldığında eğitim sonrasında işlevsellikte artışın yaşandığı görülmektedir. Araştırmanın bu kısmındaki sonuçlar ile Adem (2019)'in yaptığı deneysel çalışmanın sonuçları farklılık göstermektedir. İlgili çalışmada verilen eğitimin "genel işlevler" boyutunda etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bu durumun deney grubunda yer alan ailelerin orta ve üst düzey sosyo-ekonomik yapıda yer alması ve grubun çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızdaki katılımcı profili ile bu açıdan benzerlik taşımaması sonuçların farklılaşmasında etkili bir unsur olmuş olabilir. Katılımcıların her iki grupta da yarısının asgari ücretle geçimini sağladığı, deney grubunda 1/3'inin ise asgari ücretten de

düşük bir gelirle yaşamını sürdürdüğü görülmektedir. Büyük çoğunluğunu sosyo-ekonomik olarak dar gelirli ailelerin oluşturduğu çalışma grubunda bu eğitimin yapılmış olması, yetişkin eğitiminde dezavantajlı grupların desteklenmesi açısından oldukça önemli görülmektedir.

Aile içi iletişim işlevi açısından deney grubu ebeveynler incelendiğinde eğitim öncesi ve sonrasında aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. İletişim duygu, düşünce ve bilgilerin sözlü veya sözsüz olarak aktarımını ifade etmektedir. Bu bulguda Covid-19 salgını sürecindeki aileler ve 18 yaş altındaki bireylerle ilgili kısıtlamaların etken olduğu düşünülmektedir. Okullarına ve işlerine gitmekle ilgili sınırlamaların yaşandığı bir dönemde evde kalan birey sayısının artması, yaşam alışkanlıklarında meydana gelen ciddi değişimler, sosyal etkileşimin azalmasına bağlı olarak sıklıkla ev içi iletişimin kurulmak zorunda kalınması, işten çıkarılan eşler ve buna bağlı olarak yaşanan ekonomik güçlüklerin eğitimin iletişim işlevinin etkililiğini azaltmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmadaki bir diğer bulgu da aile eğitim programının ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerileri üzerinde anlamlı etkisi olduğudur. Öz-yeterlilik, öz-etkililik, özyönetim ve kişisel belirleyiciler; kendini düzenleme becerileri ölçeğinin alt boyutlarını içeren maddelere karşılık gelmektedir (Hamilton ve ark. 2015). Bu bakımdan kendini düzenleme becerileri özyeterlilikle de ilişkilidir. Deney grubundaki ebeveynlerin aile eğitimine katılmalarına yol açan bir etken de bu olabilir. Ebeveynlik öz düzenlemesi demek, ebeveynlerin eğitim aracılığıyla kendi kendilerini daha yetkin ve etkili olarak algılamalarını, bağımsız olarak problem çözme, kendi kendini yönlendirme, ebeveynlik hedeflerini ve becerilerini çeşitli ebeveynlik türlerine uyarlamayı içermektedir (Karoly 1993, Sanders 2008, Sanders ve Mazzucchelli 2013, Akt, Hamilton ve ark. 2015). Aile eğitimine katılmak isteyen ebeveynlerin bu ve benzer amaçlarla katılım göstermek istedikleri düşünülmektedir.

Bağatarhan ve Nazlı (2013)'nın yapmış olduğu çalışma buna örnek teşkil etmektedir. Araştırmacılar 1.sınıfta öğrenim gören öğrencilerin annelerine yönelik olarak Ebeveyn Eğitim Programı yürütmüşler ve programın katılımcı annelerin ebeveynliklerine dair öz-yeterlilik algıları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Grupla ebeveyn eğitiminin tamamlanmasının ardından ölçüm yapmışlar ve ölçümlerini üç ay sonra yinelemişlerdir. Uygulanan programın ebeveynlik öz-yeterliliğini arttırdığı ve olumlu katkı sağladığını görmüşlerdir. Çalışmamızla kıyaslandığında katılımcıların cinsiyeti ve sayısı, eğitim durumu, katılımcıların yaş aralığının benzer özellikler taşımasına karşın eğitim süreci 7 oturum sürdürülmüş ve etkili olduğu görülmüştür. Bu bakımdan 14 hafta süren eğitimimizin ebeveynleri daha destekleyici olacağı düşünülmektedir. Tek ebeveyn gruplu olarak yapılan çalışmada kontrol grubu bulunmazken, çalışmamız kontrol grubu ile de desteklenerek eğitimin bilimsel etkilerinin karşılaştırılmasına olanak tanınmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, kontrol grubu ebeveynlerin öntest-sontest uygulamalarında kontrol grubu katılımcıların aile değerlendirme ölçeği problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranışları kontrol etme alt ölçekleri açısından anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Herhangi bir işlem yapılmamasına bağlı olarak değişimin görülmemesi beklenen bir durumdur. Bu sonuçlar alanyazında yapılan kontrol gruplu çalışmalarla da (Özel 2014, Çekiç 2015, Balcı 2017, Çokamay Yılmaz 2018, Mutlu 2018) paralellik göstermektedir. Kontrol gruplu çalışmalarda eğitime katılmak konusunda gönüllü olmayan anne babaların değişime açık olmadıkları veya herhangi bir değişim yaşamaya hazır olmadıkları, eğitim almaya

ihtiyaç duymadıkları, aile yaşantılarında kaliteyi arttırmak için ayrılacak zaman konusunda istenen ölçüde istekli olmadıkları ya da zaman ayıramadıkları düşünülmektedir. Bu nedenle eğitim alan ve almayan aileler arasında yaşanan bu farklılıkların daha fazla görünür kılarak, açılan eğitimlerin ve katılımcıların sayısı artırılmak istenmektedir.

Analiz sonuçlarında kontrol grubunun ebeveynlik rolleri ve genel işlevler alt ölçeklerinde ilk ölçüm ve son ölçüm puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu farklılaşmanın (roller ve genel işlevler boyutlarında) içinden geçilen süreçle ilişkili olabileceği, evde yalnızca ebeveynlik rolü değil öğretmenlik, arkadaşlık, sağlık tedbirleri uygulayıcısı, kısıtlamalarla ilgili kuralların takipçisi ve uygulayıcısı rollerini de üstlenmek zorunda kalan annelerin son test puanlarına yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Yukarıda açıklanan sonuçlara bağlı olarak kontrol grubu ebeveynleri genel anlamda değerlendirildiğinde 7 alt ölçekten 5'inde herhangi bir değişiklik yaşamamıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde kontrol grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait ön-test ve son-test ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Çalışmamızda elde edilen bulgu Özel'in (2014) çalışmasında da benzer şekilde görülmektedir. Özel'in (2014) çalışmasında, eğitim almamış anne babaların çocukları ile ilgili hatalarını fark etmedikleri, bu hataları sürdürdükleri, ihmalkâr anne baba tutumları sergiledikleri ve bu durumla ilgili farkındalık yaşamalarına karşın herhangi bir davranış değişikliği göstermedikleri ve destek almadıkları için de ebeveynlik becerilerinde bir ilerleme kaydedilmediği görülmüştür.

Katılımcılardan 3 ay sonra, eğitimin kişisel ve aile yaşantılarına olan etkileri ile ilgili olarak istenilen yazılı geribildirimlerde eğitimin etkisinin devam ettiği, eğitim sonrası yaşadıkları pozitif duygu yoğunluğunun hâlâ sürdüğü, eğitimin ebeveynlik becerilerine katkı sağladığı bilgisi edinilmiştir. Ebeveynlerin iyi olma duygularının, çocuklarına duygusal olarak daha erişilebilir ve destekleyici olmalarını sağlayacağı varsayımına dayanarak (Kaplan ve ark. 2001), eğitimin katılımcı annelerin çocuklarına da etki ettiği, uygun rol modellerle ve sağlıklı ebeveynlerle yetişme fırsatı ve olanağı sağladığı düşünülmektedir. Nitekim Kalyencioğlu ve Kutlu (2010) yapmış oldukları çalışmalarında, ailenin ergenler tarafından sağlıksız olarak algılandığı durumlarda, ergenin uyum düzeyinin de azaldığı bulgusuna ulaşmışlardır. Çocuğun dış dünyaya karşı gösterdiği tavırlarda aile üyeleri ile olan ilişkilerinin etkisinin olduğu, ailesinin kritik bu gelişim evresinde uygun yaklaşımlar sergilenmediğinde ergende ruhsal uyum sorunlarının görülmesinin kaçınılmaz olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

DeneySEL işlemin yapılmadığı kontrol grubu katılımcıların ADÖ'ye ait problem çözme alt ölçeği, iletişim alt ölçeği, duygusal tepki verebilme alt ölçeği, gereken ilgiyi gösterebilme alt ölçeği, davranışları kontrol etme alt ölçeğinde herhangi bir değişim veya işlevsellik farkı yaşanmamıştır. Ebeveynlik rolleri ve genel işlevler alt ölçeklerinden aldıkları ön test ve son test puanları arasında ise anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Roller ve genel işlevler alt ölçeklerinde; eğitimden bağımsız olarak katılımcıların yaşantılarındaki unsurların böyle bir değişime yol açtığı düşünülmektedir. Kontrol grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait ortalamalar arasında da anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte; kendini düzenleme becerileri toplam puanlarında düşüş yaşanmıştır.

Sonuç

Araştırmamızın, “deney grubu öntest ve sontest puanları sontest puanları lehine anlamlı biçimde farklılaşacaktır.” hipotezinin bulgulara bakılarak doğrulandığı görülmüştür. Aile Değerlendirme Ölçeğinin Problem Çözme, İletişim, Roller, Duygusal Tepki Verebilme, Gereken İlgiyi Gösterebilme, Davranış Kontrolü ve Genel İşlevler alt ölçeklerinin tamamında eğitim verilmeden önce aile işlevleri açısından deney ve kontrol grupları arasında istatistiki olarak anlamlı fark bulunmazken; uygulanan deneysel işlem sonrasında deney grubundaki ailelerin aile işlevselliklerini arttırdığı, iletişim kurma alt ölçeği hariç eğitimin ilgili tüm alt boyutlarda etkili olduğu görülmüştür. Deney grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait ön-test ve son-test ortalamaları arasında da anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bu sonuca bağlı olarak aile eğitim programının ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerileri üzerinde anlamlı etkisi olduğu saptanmıştır.

Deneysel işlemin yapılmadığı kontrol grubu katılımcılarda roller ve genel işlevler alt ölçekleri hariç herhangi bir işlevsellik değişimi yaşanmamıştır. Kontrol grubu ebeveynlerin kendilerini düzenleme becerilerine ait ön-test ve son-test ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Anlamlı bir değişiklik olmamasına karşın kendini düzenleme becerileri toplam puanlarında düşüş yaşanmıştır.

Bu araştırmada uygulanan 12-18 yaş aile eğitimi pandemi koşulları nedeniyle online eğitim olarak yapılmak durumunda kalmıştır. Çalışmanın yüz yüze koşullarda uygulanarak sonuçları tekrar değerlendirilebilir. Aile eğitimi farklı cinsiyet (babalardan oluşan veya karma gruplar), sosyo-ekonomik gruplar, ayrılmış anne-babalar üzerinde ve yerleşim yerlerinde (köy, büyükşehir v.b) de uygulanarak bu değişkenlerin etkileri incelenebilir. Birden fazla uygulamacı ile yürütülecek aile eğitimleri, küçük grup çalışmalarında da grup liderleri ile daha fazla çalışma imkânı sağlayabilir. Farklı rol modeller olan liderlerin etkileri ile çalışma güçlendirilebilir. Online eğitim çeşitli zorlukları beraberinde getirmekle beraber, bu yöntemle uygulanması ile Türkiye'nin farklı yerlerinde yaşayan pek çok ebeveynin bir araya gelmesinde kolaylaştırıcı rol üstleneceği düşünülmektedir. Böylece çok daha fazla sayıda ebeveynye ulaşılarak daha fazla sayıda çocuğun desteklenmesi sağlanabilir.

Araştırma 12-18 yaş aralığında çocuğa sahip, gönüllü olarak çalışmaya katılacak velilerle sınırlandırılmıştır. Bu çalışma “0-18 Yaş Aile Eğitimi Programı” kurslarındaki “12-18 Yaş Aile Eğitim Programı” Modülündeki 14 oturumdan oluşmuştur. Araştırma MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve uygulanan aile eğitimi programının eğitici kitaplarındaki başlıklar, etkinlikler, bilgilendirici açıklamalar, oturumların sonundaki öyküler ve kitaplardaki resimlerle sınırlıdır..

Kaynaklar

- Adem S (2019) Aile eğitim programının aile işlevleri üzerindeki etkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Ay F (2015) Aile eğitimi kurslarının yetişkin eğitimi bağlamında etkililiğinin değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Bartın, Bartın Üniversitesi.
- Bağatarhan T, Nazlı S (2013) Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik öz-yeterliklerine etkisi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 31:67-88.
- Balcı A (2017) Sosyal medya temelli anne katılım programının anne çocuk ilişkisine ve anne öğretmen iş birliği-iletişimine etkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Gazi Üniversitesi.

- Baran G, Yurteri Tiryaki A (2016) Aile Yaşam Dinamiği. (Ed G Baran). Ankara, Pelikan Yayıncılık.
- Bekman S (1998) Eşit fırsat (anne çocuk eğitim programının değerlendirilmesi). http://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/acev_esit_firsat_reduce-1.pdf. Accessed 23.08.2020.
- Bulut I (1990) Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Ankara, Özgüneliş Matbaası.
- Bulut I (1993) Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi. Ankara, T.C Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Çakır E (2017) Ortaokullarda aile katılımına yönelik okul müdürlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi (Karaman ili örneği) (Yüksek lisans tezi). Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Çekiç A (2015) Akılcı duygusal aile eğitim programının anne babaların akılcı olmayan inançları ve anne babalık stresleri üzerine etkisi (Doktora tezi). Adana, Çukurova Üniversitesi.
- Çerik Ş (2002) Ailelerin gençlere karşı tutumları ve gençlerin ailelerinin tutumlarını algılayışlarına yönelik üniversite gençliği üzerinde bir araştırma. Ege Akademik Bakış Dergisi, 2:1-17.
- Çimen İD, Coşkun A, Nasıroğlu S, Etiler N (2017) İzmit'te yaşayan ergenlerde kendine zarar verme davranışı ve aile özellikleri ile ilişkisi. Anadolu Psikiyatri Derg, 18:257-264.
- Çokamay Yılmaz G (2018) 7-11 yaş aile eğitim programının etkisinin ana babalar ve çocuklar üzerinde değerlendirilmesi (Doktora tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Diñer Set E, Özbesler C (2020) Evden kaçan ergenlerin aile işlevselliklerinin değerlendirilmesi: Şanlıurfa örneği. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 31:441-459.
- Epik M, Çiçek Ö, Altay S (2017) Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 17:35-38.
- Gander MJ, Gardiner HW (2004) Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çev. Ed. B Onur). Ankara, İmge Kitabevi.
- Gladding TS (2012) Aile terapisi, tarihi, kuram ve uygulamaları. (Çev.Ed İ Keklik, İ Yıldırım). Ankara, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Gordon T (1996) Etkili Ana Baba Eğitimi Aile İletişim Dili. İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Gülerce A (1996) Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örtüntüleri. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Hamilton V E, Matthews JM, Crawford SB (2015) Development and preliminary validation of a parenting self-regulation scale: "me as a parent". J Child Fam Stud, 24:2853-2864.
- Kalyencioğlu D, Kutlu Y (2010) Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyleri. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 18: 56-62.
- Kaplan DS, Liu X, Kaplan HB (2001) Influence of parents' self-feelings and expectations on children's academic performance. The Journal of Educational Research, 94:360-370.
- Kılıç Ç (2010) Aile eğitim programları ve Türkiye'deki örnekleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi, 10:99-111.
- Köknel Ö (2006) Ergenlik Dönemi. Ana-Baba Okulu. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Köksal Akyol A, Bilbay A (2016) Aile Eğitimi. In Aile Yaşam Dinamiği (Ed. G Baran). Ankara, Pelikan Yayıncılık.
- Mutlu H (2018) Baba destek eğitim programının aile işlevleri üzerindeki etkisinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Nazlı S (2014) Aile Danışmanlığı. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Nazlı S (2019a) Geleneksel ve gelişimsel pdr. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/110986/mod_resource/content/erişim Tarihi: 1 Kasım 2020.
- Nazlı S (2019b) 21. yüzyılda okul rehberlik hizmetleri. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/44152/mod_resource/content/0/Sunu-3%20Geli%C5%9Fimsel%20PDR.pdf. Erişim Tarihi: 1 Kasım 2020.
- Özel E (2014) 5-7 yaş çocuğa sahip ebeveynlere verilen anne baba eğitimlerinin aile çocuk ilişkisine etkisi (Malatya ili örneği) (Yüksek lisans tezi). Malatya, İnönü Üniversitesi.
- Pehlivan H (2008) Anne eğitim programının etkililiğinin değerlendirilmesi. Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 4:55-66.
- Polat S (2010) Şizofreni hastaları ve kardeşlerinde düşünce bozukluğu ve aile işlevleri ile ilişkileri. (Uzmanlık tezi). İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Sanders MR (2000) Community-based parenting and family support interventions and the prevention of drug abuse. *Addict Behav*, 25: 929-942.
- Sarıot Ertürk Ö (2019) Olumlu ebeveynlik programı: okul öncesi çocuklarda problem davranışlara etkisi ve kendini düzenleme becerisinin aracı rolü (Doktora tezi). Aydın, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Şahin Ç (2004) Problem çözme becerisinin temel felsefesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0:160-171.
- Şentürk Ü (2008) Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4:7-32.
- Şimşek B (2017) 7-19 yaş aile eğitim programının aile tutumlarına etkisi (Yüksek lisans tezi). İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi.
- TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011) Türkiye’de ailelerin eğitim ihtiyaçları. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tezel Şahin F, Kalburan FNC (2009) Aile eğitim programları ve etkililiği: dünyada neler uygulanıyor? *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25:1-12.
- Topal K, Aksöyek A, Canatar T (2019) Ailede sağlık-hastalık kurguları ve ailenin işlevselliği. *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, 11:14-17.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020) İstatistiklerle gençlik 2019. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33731>. Accessed: 27.02.2021.
- Yavuzer H (2010) Gençleri Anlamak. İstanbul, Remzi Kitabevi..

Yazarların Katkıları: Yazarlar çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağladıklarını ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olduklarını kabul etmişlerdir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Etik Onay: Araştırma için Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan onay alınmıştır. Tüm katılımcılar aydınlatılmış onam vermişlerdir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Yazarın Notu: Bu çalışma Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hasan Atak danışmanlığında Sema Şimşek’in Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırladığı “12-18 Yaş Aile Eğitimi Programının Aile İşlevlerine Etkisi” isimli yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir

Authors Contributions. Authors attest that they have made an important scientific contribution to the study and have assisted with the drafting or revising of the manuscript.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Ethical Approval: Ethical approval was obtained from Kırıkkale University Social and Human Sciences Research Ethics Committee for the study. All participants gave informed consent.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared by the authors.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: This study was produced from a part of the master’s thesis titled “The Effect of 12-18 Age Family Training Program on Family Functions” prepared by Sema Şimşek at Kırıkkale University Social Sciences Institute under the supervision of Hasan Atak.